آذین حقیقی / ایران

یک صبح زمستانی در نخستین کلیسای جامع جهان

دو هزار سال پس از تادئوس مقدس

محمد مطلق
دبیر گروه گزارش

زمین پوشیده از برف است و آرامگاه ساندخت در نور تند صبح زمستان می‌درخشد. این جاده همان جاده‌ای است که یهودا یا تادئوس، حواری عیسی مسیح(ع) در سال ۶۶ میلادی برای بشارت دین نوظهور در آن پای نهاد و پس از مرگ، نخستین کلیسای جامع جهان مسیحیت بر سر آرامگاهش بنا شد. درست در ابتدای جاده می‌ایستم و دیوار یادمان شهدای ارمنی منطقه را تماشا می‌کنم؛ شهید سرگون آکویانس، شهید هرمز باباخانی، شهید قایچاق داوتیان، شهید آلبرت قوستا و شهید فریدون عیوضی. چند دقیقه بعد نزدیک روستا، برج کلیسای تادئوس را می‌بینم و صومعه زاکاریای مقدس که در دل کوه روبه‌رو به زحمت پیداست. تا یادم نرفته بگویم تادئوس را که به او برادر مسیح نیز می‌گویند، نباید با یهودای اسخریوطی اشتباه گرفت.

شاهزاده ساندخت، دختر ساناتروک پادشاه ارمنستان و از نخستین گروندگان به دین مسیحیت بود که به دستور پدر، زندانی و با جمعی از پیروان کشته شد و بدین ترتیب نخستین شهید مسیحیت لقب گرفت. دو قرن بعد در سال ۳۰۱ میلادی و در زمان تیرداد سوم ارمنستان، مسیحیت به رهبری گریگور روشنگر، دین رسمی ارمنستان شد. گریگور از دودمان سورن پارتی یا خراسانی بود که با زبان‌ها و ادیان مختلفی آشنایی داشت و به مسیحیت گرویده و به مدارج بالایی رسیده بود.

اینجا در روستای قره کلیسا، بسیاری از خط کشی‌های ذهنی فرو می‌ریزد. اهالی یکسره کرد جلالی و شافعی مذهبند اما محرم که از راه می‌رسد، برای عزاداری به روستاهای شیعه‌نشین دور و بر می‌روند و مردادماه که شد، کلیسا و دور و برش را برای مراسم بادراک یا عشای ربانی ارامنه جهان آماده می‌کنند.

روستا در آرامش صبحگاهی، زیر آسمان آبی آبی، شلوغی و دود و ترافیک تهران را به یادم می‌آورد. من در قره‌کلیسا شبیه مسافر زمانم. بوی دود هیزم و نان تازه و موسیقی ترکی آذربایجانی و گفت‌وگوی کردی کرمانجی می‌آید. کردهای کرمانج آذربایجان غربی با سه گویش شِکاکی، هرکی و جلالی صحبت می‌کنند و روستای قره کلیسا مثل اغلب کردهای قره ضیاء الدین، ماکو، پلدشت، چالدران و همین طور کردهای نخجوان از طایفه جلالی‌اند.

ارسلان و اسماعیل دم در کلیسا منتظرند. هر دو مثل بقیه کارکنان محلی میراث فرهنگی اهل همین روستا هستند. وقتی از اسماعیل درباره کار و زندگی می‌پرسم، می‌گوید همه چیز خوب است اما امسال پسردایی‌اش را که همکار خودش بوده و همین جا در قره‌کلیسا کار می‌کرده، با بیماری کرونا از دست داده و ناراحت است. قطب‌الدین صبح اول وقت به کلیسا آمده و مشغول پارو کردن برف است. می‌گوید همه جا را تمیز کرده و می‌خواهد برود خانه صبحانه بخورد و برگردد. تعارف می‌کند که من هم بروم خانه‌اش یا برایم صبحانه بیاورد. خیالش را راحت می‌کنم که آفتاب نزده در ماکو حسابی صبحانه خورده‌ام و حالا می‌خواهم کلیسا را خوب تماشا کنم.

یاد گزارش مارک تواین از شب آتن و آکروپلیس می‌افتم. وقتی کشتی در ساحل، لنگر انداخته بود اما شهر قرنطینه بود و توایـن می‌بایست شبانه وارد تاکستان‌های اطراف می‌شد و سراسیمه به سمت آکروپلیس می‌دوید و آفتاب نزده خودش را به کشتی می‌رساند. وجب به وجب در و دیوار کلیسای تادئوس پر از نقش و نگاری است که مجبورم مثل توایـن با عجله ببینم و برگردم، ظهر باید در چالدران باشم.

کلیسا با دو برج مخروطی، کارکرد یک قلعه نظامی نیز دارد و حجم‌پردازی‌ها و نقش‌ها و شمایل مختلف آن به اعتقاد بسیاری، از کم نظیرترین اشکال هنرهای تجسمی است. دو حیاط شرقی و غربی و اتاق‌های راهبان و دخمه و زیرزمین و آسیاب و غذاخوری و... هرکدام بخشی از این بنای باشکوه و اسرارآمیز است. بنایی که حدود ۲ هزار سال حوادث مختلفی از جنگ و خونریزی تا زلزله و حوادث طبیعی به چشم دیده و بارها و بارها بازسازی و مرمت شده و هربار یادگاری از آن زمانه را در خود جای داده است؛ از یورش چنگیز و تیمور تا تخریب توسط ارتش عثمانی در زمان شاه اسماعیل، بازسازی به دستور شاه عباس، مرمت دوباره و افزودن تزئینات توسط عباس میرزا فرزند و ولیعهد فتحعلی شاه و تخریب دوباره برخی حکاکی‌ها و تزئینات توسط ارتش عثمانی در جنگ جهانی و... می‌گویند زاکاریای مقدس نیز که آرامگاه او کمی آن طرف‌تر و مشرف به دره است، در واقع یک اسقف نیکوکار مسیحی است که در سال ۱۳۲۹ میلادی کلیسا را پس از زلزله‌ای مهیب، بازسازی کرده و هر صلیب کوچک خاچکار یا چلیپایی که بر در و دیوار کلیسا می‌بینیم، نشانه و یادگاری است از یک خیر مسیحی که در طول تاریخ در حفظ و مرمت بنا کوشیده است.

ارسلان می‌گوید: اگر دقت کنید یک طرف کلیسا سیاه و یک طرفش سفید است. اصل کلیسا از سنگ سیاه بوده و برای همین در ترکی آذربایجانی به قره کلیسا معروف شده ولی بعد با سنگ سفید مرمت و بازسازی شده است. اگرچه برخی نیز اعتقاد دارند نام قدیمی کلیسا «کارا» بوده که واژه‌ای پهلوی به معنای بزرگ است و بعدها با «قره» یا «قارا» به معنی سیاه در ترکی اشتباه گرفته شده است.

آخرین کسی که برای مرمت مقبره ساندخت به روستای قره کلیسا آمده، معماری ارمنستانی است که یادگار او را در آبدارخانه کوچک حیاط کلیسا می‌بینم؛ یک ورق سفید که با خودکار قرمز به زبان فارسی، انگلیسی و ارمنی روی آن نوشته سیگار کشیدن ممنوع. می‌گویند کرونا داشت و پسردایی اسماعیل هم از او گرفت و به رحمت خدا رفت. اوضاع خودش هم خوب نبود اما بموقع بستری شد و کار را تمام کرد و به کشورش برگشت.

پژوهش‌های مختلف در زمینه معماری کلیساهای ایران، نشان می‌دهد این بناها از اسلوب معماری ساسانی پیروی می‌کنند که در مواجهه با مفاهیم دینی مسیحی دگرگون شده و همین اتفاق برای نمادهای ایرانی بویژه نماد آفتاب، سرو، نیلوفر و... نیز افتاده است؛ پدیده‌ای که در قره کلیسا یا کلیسای تادئوس هم به خوبی پیداست. آنچنان که وقتی زیر گنبد مرمری و روبه‌روی محراب بلند آن می‌ایستی خود را در ایران باستان و توصیفات رنگین تاریخ‌نگاران احساس می‌کنی.

ارسلان می‌گوید: هر ساله هفته اول مرداد، کلیسا را به ارامنه تحویل می‌دهیم و آنها را برای برگزاری مراسم تنها می‌گذاریم: «ارامنه از همه جای جهان به قره کلیسا می‌آیند و مراسم غسل تعمید و نامگذاری بچه‌ها و دعا و نیایش دارند. به هرحال این کلیسا اولین کلیسای جامع جهان مسیحیت است.» علاوه بر ارامنه، گاه آسوریان نیز به این مراسم می‌آیند. جالب است بدانید ارامنه در ایران پراکنده‌اند اما آسوری‌ها یا آشوری‌ها اغلب در آذربایجان غربی ساکن هستند و جمعیت آنها در ارومیه بیش از ارمنی‌های این شهر است. آسوری‌ها نیز همچون ارمنی‌ها از مذاهب مختلف کاتولیک، ارتدوکس و پروتستان پیروی می‌کنند و هرکدام از آنها در آذربایجان غربی و ارومیه کلیسای خاص خود را دارند.

روستا را با تمام آرامش رؤیایی‌اش ترک می‌کنم. در انتهای جاده دوباره کنار دیوار یادبود شهدای ارمنی می‌ایستم و فاتحه می‌خوانم. زمین پوشیده از برف است و آرامگاه ساندخت نخستین شهید مسیحیت در نور تند صبح زمستان می‌درخشد.

جدول سودوکو

ارقام ۱ تا ۹ را طوری در خانه‌های سفید قرار دهید که هر رقم در سطرها، ستون‌ها و مربع‌های کوچک ۳ در ۳ یکبار دیده شود

۳۸۷۰

آسان

۸	۴		۲	۷	۳			
	۹		۵		۳			۴
		۳						۱
		۸	۱			۹		۷
۶	۱			۳			۸	۲
۳		۹			۴	۵		
۹						۱		
۱			۹		۲		۵	
		۷	۳	۶			۴	۹

متوسط

	۳	۸		۷	۲			
					۶	۵		۸
۴		۲			۱			
۳	۱							
۲	۷					۳	۵	
						۹	۲	
			۹			۳		۱
۵		۱	۶					
			۲	۱		۷	۵	

سخت

				۴		۱		
					۸	۵	۳	
۲		۵		۹			۸	
۱		۹		۳	۴			
	۴					۲		
			۱	۶		۹		۷
	۹			۷		۴		۳
	۸	۱	۴					
		۴		۱				

خیلی سخت

۸	۵					۱		۳
			۵		۸	۹		
	۶					۸		
			۱				۴	
		۶				۳		
	۷				۹			
		۱					۹	
		۷	۲		۶			
۴		۳					۷	۱

حل جدول سودوکو شماره ۳۸۷۰

آسان

۸	۴	۶	۲	۷	۳	۱	۹	۵
۵	۹	۱	۶	۴	۸	۳	۷	۲
۳	۷	۲	۹	۵	۱	۶	۴	۸
۹	۳	۵	۴	۸	۶	۷	۲	۱
۴	۸	۷	۱	۳	۲	۵	۶	۹
۱	۶	۲	۵	۹	۷	۸	۳	۴
۶	۱	۸	۳	۲	۵	۹	۴	۷
۷	۵	۹	۸	۶	۴	۲	۱	۳
۲	۳	۴	۷	۱	۹	۴	۸	۶

متوسط

۶	۳	۸	۴	۷	۲	۹	۱	۵
۱	۴	۵	۳	۹	۶	۲	۸	۷
۹	۲	۷	۸	۱	۵	۶	۳	۴
۸	۵	۳	۶	۲	۹	۴	۷	۱
۴	۹	۱	۷	۵	۸	۳	۶	۲
۷	۶	۲	۱	۳	۴	۵	۹	۸
۳	۱	۶	۹	۸	۷	۱	۴	۹
۲	۷	۹	۵	۴	۱	۸	۲	۶
۵	۸	۴	۲	۶	۳	۷	۵	۱

سخت

۷	۸	۵	۳	۴	۹	۱	۶	۲
۶	۳	۴	۸	۱	۲	۵	۹	۷
۱	۹	۲	۶	۵	۷	۸	۳	۴
۳	۴	۸	۵	۹	۱	۶	۷	۲
۵	۶	۹	۴	۲	۳	۷	۱	۸
۲	۷	۱	۷	۶	۸	۹	۴	۳
۸	۱	۶	۹	۷	۴	۳	۲	۵
۴	۵	۳	۱	۸	۶	۲	۷	۹
۹	۲	۷	۲	۳	۵	۴	۸	۱

خیلی سخت

۸	۵	۴	۶	۹	۷	۱	۲	۳
۷	۱	۳	۵	۲	۸	۹	۶	۴
۲	۶	۹	۱	۴	۳	۸	۵	۷
۴	۸	۲	۳	۵	۹	۶	۷	۱
۵	۳	۶	۸	۷	۱	۴	۹	۲
۹	۷	۱	۴	۶	۲	۵	۳	۸
۳	۹	۷	۲	۱	۴	۷	۸	۶
۶	۴	۸	۷	۳	۵	۲	۱	۹
۱	۲	۵	۹	۸	۶	۳	۴	۷

یک جدول با دو شرح

جدول روزنامه *ایران* دارای دو «شرح عادی و ویژه» است. در صورت تمایل به حل دو شرح ابتدا یکی از شرح‌ها را با مداد حل کرده و سپس با پاک کردن جواب شرح اول، به حل شرح دوم بپردازید.

۷۸۳۹

جدول عادی

افقی:

۱- صاحب کفش بلورین- از هنرهای سنتی و صنایع دستی قزوین
۲- وقت- شور و هیجان- کشباف
۳- محبس- پوست گندم- گردنده
۴- مادرمیهن- مزه‌دهان جمع‌کن- مخفف اکنون- پرتاب کردن
۵- اشاره بعید- فرایند- مقابل «ساخت»
۶- خدای هندی- درنگ- حرف تأسف
۷- فرزند سلطان ملکشاه سلجوقی- دیگچه‌ای برقی- به روی خفته
۸- سیاره زهره- خالکوبی- شهری در استان سمنان
۹- شهری در عربستان- رله پیکاپ- خانه ییلاقی زیبا
۱۰- فتنه- مشکی- مورن
۱۱- واگیردار- تنبل و خوشگذران- سایه
۱۲- کشاورزی- اولین عدد چهار رقمی- مظهر باریکی- پسوند محافظت
۱۳- نظیر- باران اندک- جمع مزیت
۱۴- پنهان کردن- پدر- صنعتی در شعر
۱۵- گرداگرد- پاکسازی مجراها

عمودی:

۱- برگزار کننده کنکور سراسری- دام
۲- کشور فلاسفه- کمیاب- کوه کردستان
۳- پشیمان- ناحیه و سمت- بیزار و دلزده
۴- بام زاگرس- کهولت- چاشنی گوجه‌ای- شرکت هواپیمایی ایرانی
۵- دید، دیدگاه- شکل هندسی- عود
۶- کاریکدنده!- حمام بخار- مشاور
۷- از قبایل عرب- درشکه برفی- شغل‌ها
۸- کانال تلویزیونی- آینده- بازی قهوه خانه‌ای
۹- ارتش، سپاهیان- شاه مغولی- ملت‌ها
۱۰- دریچه اطمینان- مرمر- رنجوری
۱۱- لنگه در- کاندیدا- جمع رسم
۱۲- گرم نیست- همراه «خاک»- فدراسیون فوتبال اروپا- شکنجه
۱۳- ام الشرائین- پارچه آستری- خانم
۱۴- بیماری فصل سرما- آرزوها- نادر
۱۵- نام «گاگارین»- بخشی از الهیات و فلسفه

افقی:

۱- دهی توریستی در استان لرستان- نقاش دریافتگرای امریکایی
۲- غوغا- زینت لباس- بازی آنلاین
۳- پرنده‌ای پا بلند- تحفه فرستادن- جدا کردن
۴- تاجریزی- اثر «ژان باتیست مولیر»- راز- چوبه قالی
۵- کرم کدو- فیلم «مسعود اطیابی»- حرف ۲۳ الفبا
۱۰- صدای تمسخر- نقاش فرانسوی- آزمایش ثابت شده
۱۱- ایوان- رجزخوانی- باز عامیانه!
۱۲- پراکنده کردن دشمن- کوبیدن و نرم کردن- نشانه فعلی جمع- تاجدار
۱۳- معلومات و مجموعه آگاهی‌ها- شهری در استان هرمزگان- بشکه بزرگ آب یا نفت
۱۴- رشته‌های گیاهی- ماه نو- زبان کشور تزارها
۱۵- شرکت خودروساز ایتالیایی- اصطلاحی در آمار

عمودی:

۱- دهی توریستی در استان لرستان- نقاش دریافتگرای امریکایی
۲- غوغا- زینت لباس- بازی آنلاین
۳- پرنده‌ای پا بلند- تحفه فرستادن- جدا کردن
۴- تاجریزی- اثر «ژان باتیست مولیر»- راز- چوبه قالی
۵- کرم کدو- فیلم «مسعود اطیابی»- حرف ۲۳ الفبا
۶- کلام چوپان- رسم‌کننده- از شهرهای کهگیلویه و بویراحمد
۷- پرنده‌ای خوش آواز- شرکتی تولید کننده خودروهای لوکس- زیرک
۸- سنگ انداز- زالو- لغو کردن
۹- از مدارک تحصیلی قدیم- روستایی نزدیک میانه- آیینه‌مقعر
۱۰- پارچه فروشی- شکوه گر- نت یکی به آخر
۱۱- نالیدن- کشوری در قاره آفریقا- نحوه آرایش داده‌ها
۱۲- ملایم- مانع آب- دالان ورودی خانه‌های قدیم- پاسخ دلگرم کننده
۱۳- باستانی- جمعی از مردم- گوش دهنده
۱۴- سریالی با حضور «بهنام تشکر»- قسمت کم عمق رودخانه- مایه دارویی
۱۵- زین و برگ- چهل‌ونهمین معاون رئیس جمهور ایالات متحده و اولین زن دارای این مقام

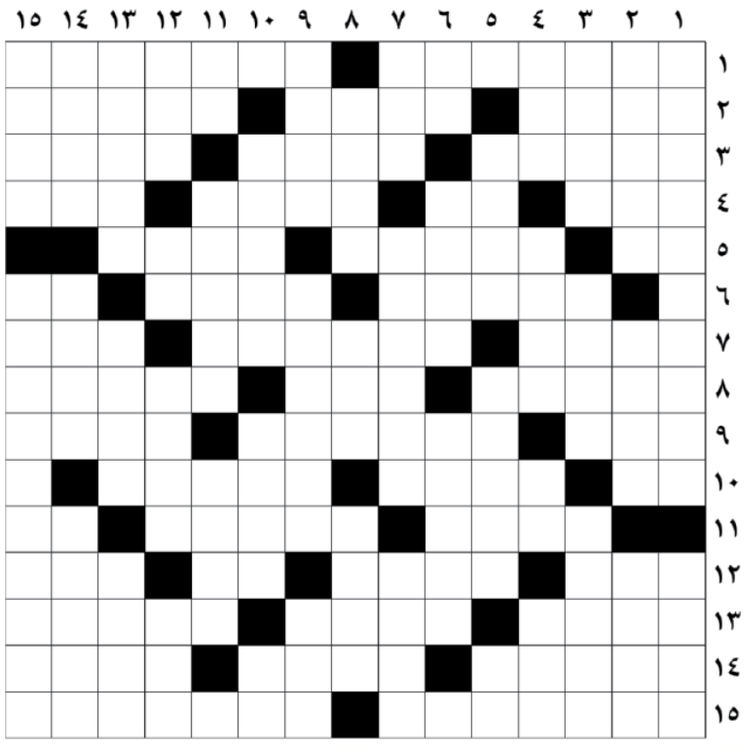

جدول ویژه

افقی:

۱- معاون هیتلر- کتاب برنده جایزه گنکور ۲۰۰۹ نوشته «ماری نادی»
۲- نه سرد نه گرم- اعانت و حمایت- کار و عمل
۳- موسیقی چند بخش کلاسیک- سوار- اثر «کریستوفر فرانک»
۴- خروس مازندرانی- جنس قوی!- وادار شده- تکلیف‌محصل
۵- گاه از نهاد برآید- موهوم- کفش روسی
۶- مهم، کلیدی- رها- خودروی چینی
۷- قرض- فیلمی با بازی «ثریا قاسمی»- دریوزه گر
۸- جور- فاقد سرعت لازم- اسم پسرانه فارسی
۹- ضمیر دوم شخص جمع- حماسه کهن- جلسه مشورتی

حل جدول عادی شماره ۷۸۳۸

حل جدول ویژه شماره ۷۸۳۸